

O ISTORIE A INSTITUȚIILOR MUZEALE DIN REPUBLICA MOLDOVA: MUZEUL DE ISTORIE ȘI ETNOGRAFIE DIN BĂLȚI

Ludmila DOBROGEANU

Muzeograf, Muzeul de Istorie și Etnografie din mun. Bălți, licențiată în Istorie, Universitatea de Stat din Moldova (1978). Domenii de activitate: muzeografie, istorie locală, promovarea și valorificarea patrimoniului muzeal. Curator al mai multor expoziții tematice. Autoare a articolelor științifice la tema valorificării muzeografice a istoriei contemporane. Coordonatoare a proiectului transfrontalier trilateral „Să ne cunoaștem trecutul pentru a ne crea viitorul” (2013–2015).

Muzeograf, Muzeul de Istorie și Etnografie din mun. Bălți, licențiată în istorie și educație civică, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți (2021).

Domenii de activitate: patrimoniul muzeal, muzeografie, istoria contemporană.

Maria
CUNICHEVICI-MORARU

Instituții muzeale din orașul Bălți: reconstituiri istorice

Rezumat. Studiul prezintă pagini din istoria și activitatea Muzeului de Istorie și Etnografie din mun. Bălți, marcate de parcursul sinuos în identificarea incintei pentru activitatea instituției. Muzeul de Istorie și Etnografie din Bălți este o instituție-cheie în viața culturală a municipiului, de mai bine de șase decenii. Autoarele elucidează contextul în care și-a demarat activitatea muzeul, precum și provocările de conceptualizare în colectarea și valorificarea artefactelor din patrimoniul muzeului. La început (1961), muzeul și-a avut sediul în Catedrala Episcopală „Sfinții Impărați Constantin și Elena”, o bijuterie arhitecturală în stil neoromânesc, ridicată în perioada interbelică prin stăruințele episcopului Visarion Puiu.

Cuvinte-cheie: Muzeu de Istorie și Etnografie, Bălți, patrimoniu muzeal.

Museum Institutions in the City of Bălți: Historical Reconstructions

Abstract. The study presents pages from the history of the Museum of History and Ethnography from Bălți municipality and the winding path in identifying the premises for the plenary institutional activity. Museum of History and Ethnography in Bălți is a key institution in the cultural life of the municipality, for more than six decades. The authors elucidate the context in which museum started its activity, as well as the challenges of conceptualization in the collection and valorization of artifacts from the museum's patrimony. At the beginning (1961), the museum had its headquarters in the Episcopal Cathedral „Sfinții Impărați Constantin și Elena” an architectural jewel in neo-Romanian style, built in the interwar period by the efforts of the bishop Visarion Puiu.

Keywords: Museum of History and Ethnography, Bălți, museographic heritage.

Muzeul de Istorie și Etnografie din Bălți este o instituție-cheie în viața culturală a municipiului, de mai bine de șase decenii. „Crearea în orașul Bălți a unui muzeu de istorie și studiere a ținutului natal” a avut loc prin Ordinul nr. 6 din 14 octombrie 1960 al Comitetului Executiv al Sovietului de deputați ai poporului din orașul Bălți, emis în baza Hotărârii nr. 138 din 16 aprilie 1960 a Consiliului de Miniștri al RSS Moldovenească [1, f. 102, 113]. Sediul inițial, cu statut temporar, al noii instituții s-a aflat pe strada Dostoievski, nr. 22 (Fig. 1). Administrația muzeului, constituită la fel în mod centralizat, era reprezentată de către directorul Muzeului, Petru Grițenko, desemnat în funcție în baza Ordinului nr. 124 din 9 decembrie 1960 al Direcției Cultură Bălți [2, f. 1]. Documentele din arhiva instituției relevă unele date, chiar dacă sumare, și despre primii angajați: în 1960, Grigore Boianțiu a fost angajat în calitate de cercetător științific și Margareta Ciornaia – în calitate de supraveghetor.

La începutul anului următor, prin Hotărârea nr. 7 din 9 ianuarie 1961 a Comitetului Executiv al Sovietului de deputați ai poporului din orașul Bălți [3, f. 60], muzeului i-a fost transmisă clădirea Catedralei Episcopale „Sfinții Împărați Constantin și Elena” (Fig. 2) – o bijuterie arhitecturală în stil neoromânesc, ridicată în

perioada interbelică prin stăruințele episcopului Visarion Puiu, dar care în momentul transferului se afla într-o stare deplorabilă, fiind folosită în acei ani de administrația locală pe post de depozit, în virtutea propagandei sovietice față de culte și biserici. Iar în data de 10 martie 1961, conform ordinului nr. 12 al Consiliului Orașenesc Bălți, este creată o comisie de inventariere a bunurilor bisericești ce urmau a fi preluate de muzeu [4, f. 14]. Între timp, au fost fortificate statele de personal cu două unități de cercetător științific, funcții în care au fost angajați Oleg Agheev și Filip Ceațki. Aflarea Muzeului de Istorie și Studiere a Ținutului Natal din Bălți în incinta Catedralei a durat trei decenii.

Amplasarea în raza ultracentrală a orașului, precum și farmecul arhitectural al locașului au asigurat fluxul impresionant de vizitatori din rândul turiștilor, dar și al populației locale. Echipa de muzeografi la fel întreprindea o serie de acțiuni pentru afirmarea instituției în peisajul local, deși încorsetată fiind de restricțiile ideologice ale statului sovietic. De exemplu, cu ocazia vernisajului din 1 martie 1963 a expoziției temporare a pictorului-grafician și artist al poporului din URSS, N.N. Jukov, muzeul a fost vizitat de circa 14.000 de persoane. Constatăm astfel că, în virtutea regimului totalitar-comunist, activitatea muzeului era consacrată

Fig. 1. Strada Dostoievski, mun. Bălți, anii 1960 [9].

Fig. 2. Clădirea Catedralei Episcopale „Sfinții Împărați Constantin și Elena”, în perioada aflării aici a Muzeului de istorie și studiere a ținutului natal din Bălți, 1980 [10].

integral glorificării orânduirii sovietice, cu ieșiri vizibile în public în ajunul marilor aniversări sovietice, congreselor de partid sau în contextul cincinalelor. Cercetarea și colectarea materialelor cu tematică ancorată în perioada interbelică era desconsiderată, iar reflectarea în expozițiile muzeului a artefactelor cu referință la istoria și cultura interbelică era însoțită de o serie de interdicții și cenzurări ideologice.

Dat fiind lipsa școlilor de pregătire a cadrelor în muzeografie, însușirea noilor realizări și a tendințelor pe cale de afirmare în muzeografia sovietică era asigurată prin vizitele efectuate de către angajații Muzeului de Istorie și Studiere a Ținutului Natal din Bălți la Instituțiile Muzeale din Moscova, Leningrad (Sankt Petersburg), Vladimir, Kiev, Chișinău, Tiraspol, Bender (Tighina).

Colectarea patrimoniului muzeal din Bălți era asistată de specialiștii din Chișinău, mai ales că între anii 1963-1965, muzeul se afla printre

cele cinci filiale ale Muzeul de Stat de Istorie și Studiere a Ținutului din RSS Moldovenească din Chișinău [5, p. 291]. Asistența se manifesta în aspect metodologic și practic în vederea pregătirii expozițiilor, inclusiv prin transmiterea pieselor din colecțiile muzeului din Chișinău; doar în 1963 au fost decontate și transmise 700 de unități [5, p. 292]. La dispoziția cercetătorilor muzeului au fost puse sursele Arhivei de Stat. Valorificarea muzeografică a pieselor din patrimoniul reflecta teme circumscrise ideologiei oficiale: „Marele Război pentru Apărarea Patriei”, „Activiști și veterani ai PCUS”, „Mișcarea comunistă în Basarabia” (Fig. 3).

După doi ani de activitate ca filială, Muzeul de istorie și studiere a ținutului din Bălți a fost detașat de la Muzeul de stat de istorie și studiere a ținutului din Chișinău, conform ordinului nr. 43 din 06 februarie 1965 al Ministerului Culturii al RSS Moldovenească. În funcția de director este numit Gheorghe Frunze, conform

Fig. 3. Secvențe din expoziția permanentă a Muzeului de istorie și studiere a ținutului natal din Bălți, cu sediul în Clădirea Catedralei Episcopale „Sfinții Împărați Constantin și Elena”, 1985 [11].

ordinului nr. 1 din 16 februarie 1965 al Muzeului de Istorie și Studiere a Ținutului din Bălți, cu dreptul de prima semnătură a documentelor financiare și bancare, precum și dreptul de numire a statelor de personal [6, f. 1]. La 26 martie 1966 are loc inaugurarea primei expoziții permanente, aceasta fiind constituită din două compartimente tematice („Perioada pre-sovietică” și „Perioada sovietică”). În lunile februarie și martie 1966, în muzeu a avut loc vernisajul expoziției temporare: „Copiii țării noastre desenează”, cu participarea tinerelor talente din RSS Ucraineană, RSS Estonă, RSS Letonă, RSS Azerbaidjană, RSS Uzbekă și RSS Moldovenească.

Dincolo de restricțiile ideologice din această perioadă, muzeografilor bălțeni (dintre aceștia, Tamara Dubai, Maria Tivbencheli, Nina Tudorovici, Nina Kamîșov, Tamara Galașanu, Lucia Neagu, Tatiana Kreimer, Fiodora Caduc, Ludmila Coadă, Ludmila Dobrogeanu, Olga Durnea, Natalia Maximov, Ludmila Krivceanski,

Tamara Macovei, Nona Dubai) au reușit să atragă în patrimoniul muzeului artefacte valoroase din domeniul etnografic, numismatic și arheologic. La fel, în virtutea evenimentelor de la finele anilor 1980, colectivul muzeului a făcut numeroase demersuri în adresa structurilor administrative privind schimbarea sediului din incinta Catedralei Episcopale în fosta clădire a Zemstvei din Bălți (casa Bodescu), chiar dacă sediul acestuia avea nevoie de renovare.

În anul 1991, ca răspuns la demersurile administrației muzeului privind schimbarea sediului instituției, autoritățile orașenești au invocat lipsa mijloacelor financiare pentru lucrările de renovare a clădirii solicitate, insistând asupra transferării propriu-zise a muzeului în clădirea fostului Club „Constructorul”, pe adresa str. Păcii, nr. 39, la fel cu statut temporar (Fig. 4). Acest lucru s-a produs în pofida faptului că noua incintă nu dispunea de spațiu expozițional; lăsa de dorit și aspectul estetic al clădirii [7, p. 3].

Fig. 4. Clădirea Clubul „Constructorul” din Bălți (str. Păcii, nr. 39, mun. Bălți) în care a activat Muzeul de Istorie și Studiere a Ținutului Natal din Bălți, în perioada 1991–2004.

Muzeul însă a continuat să țină aprinsă făclia culturii în orașul Bălți. În anii 1990, au fost organizate o serie de activități, precum expoziții temporare, mese rotunde, concursuri de istorie, lecții („Simbolica în istoria neamului”, „Limba noastră”, „Drumuri în memorie”), seminare, simpozioane științifice, expozițiile permanente („El și Ea. Meșteșuguri populare”, „Casa și curtea gospodărească”) – acestea fiind doar o parte din acțiunile cultural-educative și științifice desfășurate în cadrul muzeului bălțean, adresate publicului larg de toate vârstele.

În 2004, au avut loc două schimbări majore în istoria Muzeului din Bălți. În baza dispoziției nr. 78 din 12 februarie 2004 a Primarului de Bălți, muzeul primește un local propriu, amplasat pe str. Lăpușneanu, nr. 2, în anexa clădirii fostului Liceu Evreiesc din Bălți (Fig. 5). Astfel, în următorii ani, primul nivel al anexei a servit drept sală de expoziție (amenajată în fostele săli de studiu), iar etajul superior și-a găsit utilitatea pe post de spațiu administrativ și depozit pentru bunurile culturale care nu au avut suficient spațiu pentru a fi expuse [8, p. 455]. În același an, conform ordinului nr. 179 din 18 mai 2004

al Ministerului Culturii al Republicii Moldova, muzeul obține certificatul de înregistrare cu nr. 009 din 18 mai 2004, prin care instituția Muzeului de Istorie și Studiere a Ținutului Natal din Bălți este redenumită în Muzeul de Istorie și Etnografie din municipiul Bălți.

Dat fiind lipsa spațiului suficient pentru sălile expoziționale, precum și a depozitelor pentru păstrarea obiectelor de patrimoniu, au fost demarate un șir de lucrări de reparație a sediului, până în noiembrie 2008. Reluarea activității expoziționale a avut loc prin inaugurarea expozițiilor temporare „Fabricat în sec. XX” (2008), „A fost un om, a fost un suflet” (2008), „Nunta” (2008), „Interferențe culturale. Bălți – orașe înfrățite” (2009). La fel, în 2008, a fost inaugurată prima parte a expoziției permanente „Vitrării istorice”; dat fiind insuficiența spațiului, aceasta prezenta însă un conglomerat de informații, piesele arheologice fiind expuse într-o sală comună cu artefactele perioadei interbelice.

După 2008, riscul procesului de degradare sporită a clădirii și de amenințare a patrimoniului muzeal a continuat să persiste, expertiza tehnică indicând anul 2021 ca termen limită de

Fig. 5. Sediul Muzeului de Istorie și Etnografie din municipiul Bălți (str. Alexandru Lăpușeanu, nr. 2), în perioada 2004–2020.

folosire a clădirii. Între timp, muzeul a continuat eforturile de fortificare a patrimoniului cu noi bunuri culturale, de actualizare a expoziției permanente, documentare și organizare a expozițiilor temporare, editarea cărților poștale, organizarea activităților cultural-educative, conferințelor științifice și evenimentelor consacrate Zilelor Europene ale Patrimoniului. Astfel, doar în perioada 2017–2018, au fost organizate 28 de expoziții temporare, 115 activități cultural-educative, 86 de lecții interactive, au fost editate 6 seturi de cărți poștale, a fost organizată o conferință științifică internațională. Grație participării muzeului în proiectul transfrontalier tri-lateral „Să ne păstrăm trecutul pentru a ne crea viitorul” (2013–2015), între anii 2017–2018 au fost digitizate 7.032 de piese muzeale.

În perioada august-octombrie 2020, în baza Hotărârii nr. 1/77 din 27.03.2019 a Consiliului municipal Bălți, a avut loc transferul în următorul sediu, cu amplasarea pe str. Ștefan cel Mare, nr. 82 (Fig. 6). Este vorba despre un complex de bunuri imobiliare cu statut de monument de im-

portanță locală, construit în 1934. Astfel, activitatea muzeului urmează să se desfășoare pe viitor în două blocuri (administrativ și expozițional). În blocul administrativ au fost amenajate trei depozite, patru birouri și o sală pentru arhivă. Blocul expozițional dispune de cinci săli expoziționale, un hol, o sală de conferințe, bibliotecă și un spațiu de depozitare. La moment, prin decizia nr. 1/9 din 08 februarie 2022 a Consiliului municipiului Bălți, muzeul se află în plin proces de reabilitare și modernizare, până în anul 2024.

În prezent, Muzeul de Istorie și Etnografie din Bălți deține un patrimoniu valoros de peste 36.299 de bunuri culturale, organizat în șapte colecții reprezentative. Orizonturile de activitate muzeală urmează a fi extinse în următorii ani prin dezvoltarea noilor tematici expoziționale, antrenarea în proiecte de valorificare, cercetare științifică, conservare și restaurare a patrimoniului muzeal, având ca principal obiectiv colectarea, clasificarea și valorificarea vestigiilor trecutului și a realizărilor contemporanilor, pentru a le transmite generațiilor viitoare.

Fig. 6. Sediul Muzeului de Istorie și Etnografie din municipiul Bălți (str. Ștefan cel Mare, nr. 82), 2022.

Referințe bibliografice:

1. Direcția Arhivă Bălți (în continuare, DAB), Fond 138, inv. 1, d. 292.

2. Muzeul de Istorie și Etnografie Bălți (în continuare, MIEB), Fond 1, inv. 1p, d. 1.

3. DAB, Fond 138, inv. 1, d. 317.

4. DAB, Fond 138, inv. 1, d. 323.

5. Tabuica, Raisa. *Contribuția Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală la crearea și dezvoltarea rețelei muzeale în Republica Moldova*. În: „Buletinul științific al Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală a Moldovei”. Vol. 3(16), 2005, p. 288-296.

6. MIEB, Fond 1, inv. 1p, d. 2.

7. Dobrogeanu, Ludmila. *Treizeci de ani în local provizoriu: Câte ceva despre muzee*. În: „Curierul de Nord”, nr. 23(12), 1992, p. 3.

8. Molcosean, Alexandru. *Valorificarea oficiului stării civile din mun. Bălți ca obiect de patrimoniu local*. În: „Educația în spiritul valorilor naționale și universale din perspectiva dialogului pedagogic”. Ediția 2, 27-28 martie 2020, Chișinău. Chișinău: Tipografia Garomont Studio, 2020, p. 450-459.

9. Михалевский, Руслан. *Бельцкий ДК отметил 50-летие. 14 старых фото к юбилею*. În: „Бельцкий Независимый Портал”, 22.11.2020, [online]. [Accesat: 04.03.2023]. Disponibil pe Internet la adresa: <https://esp.md/ru/podrobnosti/2020/11/22/belckiy-dk-otmetil-50-letie-14-staryh-foto-k-yubileyu>.

10. MIEB, FA-5672.

11. MIEB, FA-5673.